

Lego, in his Commentariorum Decadibus
Nebrisenſem Viſum concitare, dum Voces
gracas dynaſtarum Hiſpaniæ eudere tentat.
De Aylo ita, plane humili: Siue quod ſeni.
iam deman data ea ſcribende huiſtorie
provincia eſt; Siue quod morte inter-
ceptus polire non potuit. Rei materiam
Ferdinandus Bulgarus ſua vir lingua
diſertus vernacule ſcribens ſuppeditorat.
Hos libros Xantus Antoni filius præſe-
typographico domum trans lato edendos
mox a patris funere curavit.

ÆLIAN. TONII NEBRISSEN,

SIS RERVVM A FERNANDO ET

Elisabe Hispaniarꝝ felicissimis Regibus gesta
rū Decades due, Necnō belli Nauariēsis
libri duo, nūc secūdo editi, & exa
ctiore vigilātia ad prototy
pi fidē recogniti, &
emendati.

Imperiali cum Priuilegio.

ANNO. 1550.

John M. Davis
Secretary

Printed and Published by
J. M. Davis

ANN O 1770

PHILIPPO

AVGVSTO HISPANIA

RVM PRINCIPI CAROLICAESA

ris Quinti filio Xanthus Nebriffensis.S.

T SI CATHOLICO-
rū Regū Historiam à patre meo
conscriptam, multorum etiam es-
flagitationibus reluctatus, haecenus
typis excudere distulerā, tamen
cum nullum commodius tempus,
nullaq; felicior occasio ad id exe-
quendum se offerre posset, quam
qd' te Principe, tuis auspicijs, tuoq; nomie i lucē ederetur, nō
amplius cūctā dū existimāui, quin qd' alijs optatissimū & pa-
rēti meo maxime honorificū videbatur, tuo nomini sacratū
emitterē Neq; vero Celsitudini tuæ magis cōsentaneū quic-
quā esse duxerim, quā si librū hūc, quo Proauorū tuorū mo-
numēta velut in sacrario reposita continētur, tuendū fouēdū
q; suscipias, certe Proauis tpsis tuis nihil gratius, quā si idē
tidē & cuoluas, & legas. Etenim si Reges ipsos & Princi-
pes (dū à negotiorū tumultu vacare datur) interim philosof-
phari nō dedecet, imo hæc etiā re eorū dignitatē maxime cō-
mēdat, pfecto partē illā, quæ in gestis fortiiū virorū narrā-
dis versatur, quā historiā dicimus, Principū eruditioni vti

liore, & reliquæ philosophiæ antepōnēdā esse, pleriq; sapiētes censuerunt. Quis enim dubitat ad res optimas exequendas, vehementius exēplis, quā rationibus animū excitari?

Quod si virorum illustrium res fortiter gestæ legentem vel incendunt, vel cōfirmant, quanto Celsitudinis tuæ anim⁹ ad ea legenda, quæ maiore stui cum tāta vniuersi orbis Christiani admiratione fecerunt, alacrior est futurus? Nullū tibi melius, nullum efficacius exemplar ob oculos proponi, nullum vehementius classicum canere poterit ad animum excitandum, quam rerum à Proauis tuis gestarum vel lectio, vel recordatio. Fecerunt illi quidē, vt posteris suis regnorū hereditatē cū multarum vrbiū, & prouinciārum (quas ab hostiū tyrannide vendicarūt) accessione propagarent, vt pacatā re publicā optimis & institutis & legibus ornatā relinquerēt, illud tamem Celsitudini tuæ & felicius & gloriosius existis mandum est, si cum regnorum successione, virtutem quoq; quæ hæc omnia effecerūt, quasi hereditario iure possessam, retineas. Quorū si vitam & acta consideres, ampliorem tibi ad imitandū virtutū congeriē, quā ad imperandū regnorū ditionem relictam inuenies. In quo enim Regum sic pariter vigiſse admirabimur, ī negotiorū difficultate cōstātia ī rerū angustia magnanimitatē, ī necessitate consiliū, ī dubijs prudentiam, in aduersis fortitudinē, in prosperis modestiā, in prælijs industriam, in victoria clementiam, in pace æquitatem, in omnibus deniq; imictū animum? Adde etiam illud, quo cæteris omnibus præstiterunt, quod eximiam fortitudinem cum egregia pietate copularunt. Nulla enim vnquam bella susceperunt, in quibus non magis reipublicæ vtilitati,

atq; Christianæ religiōis, cuius amantiſſimi obſeruatiſſimiq;
fuerunt, decori, quam ſuis priuatis commodis conſuluiſſe vi
ſi ſunt. Et ego quidem hæc breuiter non perſtringiſſe, in tā
torum Regum commendatione non potui, vt animo meo mo
rem gererem, cui diutius in eorum laudibus immorari iucun
dius foret. Tantorum igitur Principum res geſtas, Pater
meus ipſius Fernandi iuſſu & autoritate dum literis manda
re vellet, perpetuā ſeriem à principio regni ad exitum uſq;
vitæ contexere, per temporis breuitatem nō potuit. Extre
mo enim ferè tempore Ferdinandi Regis, quo bellum Naua
rienſe coëptum eſt, hitoriā ſcribere aggreſſus, quæ deinceps
geſta ſunt, continuo ductu abſoluit, reliqua autem dum à prin
cipio repetere, & cum his coniungere feſtinaret, morte præ
uentus imperfæcta & aliquot locis interrupta reliquit.

Quæ ego non aliunde ſupplere, aut reſarcire auſus ſum, ſed
eo modo, quo ab eo ſcripta inueni, edenda curaui. Accipe igi
tur Princeps Auguſte tuorum Proauorū hitoriā, & offe
rentis animum in primis intueri, quorum enim geſta non ſi
ne ſua uitate maxima ab omnibus audiuntur, hæc patris mei
ſcriptis contenta, dum tui nominis autoritate præmuniūtur,
& auidius multo legentur, & cum honore maximo, quem à
te maioribus tuis deferri par eſt, exhibunt in lucem. Vale.

Ex officina noſtra literaria apud inclytam Granatam.

Anno Milleſimo Quingēteſimo Quadrageſimo Quinto,
Calendis Decembris.

AD PHILIPPVM HI

spaniarum Principem carmen.

Philippe, non vno quidem, sed omnibus

Per digne regnis, qui fit, vt

Obluione liuida Hispanorum honos

Impune carpatur latens?

Et nocte longa huc vsq; pressus, lumine

Caruerit? an quod defuit

Nostris sua olim laus, vel ampli nominis

Celebritas? an quod mari,

Terraq; non res gesserint perennibus

Chartis reponendas? nihil

Tale obstat, vt ne addamur astris & polo,

Nam siue laude virium,

Seu Marte prospero vetusta secula

Certent, feremus portinus

Primas, nec vlla gloriæ amplitudine

Cedemus externis locis.

Sed quando scriptorum elegantium manu,

Vatumq; caruimus sonis,

Taciturnitas nostris meritis diu obstitit:

Idem superbæ Romuli

Factura proli ni, quod egisset, modo

Chartæ fideles proderent.

ÆLIAN- TONI NEBRISSEN.

SIS EX GRAMMATICO ET RHE-

tore Historiographi Regij ad Clariss. Hispania

rum atq; vtriusq; Siciliæ insularūq; ma-

ris nostri moderatorē Ferdinādū

diuinatio in scribenda his

storia incipitur.

ON possum non magnifacere tuum de me iudiciū clarissime Princeps, qd' ex tāta doctissimorū virorū copia, qui per omne ditionis tuæ imperiū diffusi sunt, me potissimū delegeris, cui immortalia tua gesta latino sermone describenda mandares. Vereor tamē, ne hoc tuo delectu habendo tale aliquid tibi euenerit: quale Alexandro Macedonum Regi, Illi namque, vt scis, post superatā omnem Asiam & Aegyptum magni cognomen adeptus edito publice vetuit, ne quisquam ex coloribus imaginem suam pingeret, nisi Apelles. Nemo ex typis æream duceret, nisi Lysippus. Nemo in anulorum vsus gemmis insculperet, nisi Pargoteles: cum essent illi tres quisq; in sua arte emittentissimus: Hoc nimirū famigeratus ille vir faciebat sapientissime, ne quisquā opifex artis imperitia quicquā ex vera facie deprauaret. Qd' si fuisset Alexāder tā seleris in nominā

BELLINA VARIENSIS.

ficio noctis se intuta receperunt, finemque insequendi nostri imposuere, qui propterea, quod pauciores erant, & perturbatis ordinibus, quantum quisque poterat, hostes insequantur, ne quid detrimenti per noctis tenebras paterentur, in urbem sunt regressi: id quod gestum pridie calendas Decembris, qui est diui Andreæ nomine relatus in fastos. Postridie vero huius diei primaluce Galli copias suas in ordinem redegerunt, steteruntque in procinctu quasi pugnaturi, siue ut suos aberrantes ex fuga reciperent: aut si nostri persequeretur, ut pugnaret, si ex loci opportunitate facultas daretur, vel ut tutiores in fines suos abirent. Eodem die paulo ante solis occasum Dux Triciensis cum auxiliaribus copijs ad urbem accessit, erant in comitatu illius regalis ministerij Præses, quem diximus Reginae pontem insedissee, Dux Secobriensis Hispani Regis fratris patruelis, Dux à Villa formosa, Dux Lunensis, Marchio Aquilarius, Comes ab Accuto monte, Comes à Ripa Gorzæ: & reliqua fere omnis regalis curiæ iuuentus. Quos sequebantur equites mille quingenti, armis, auro, purpuraque fulgentes. Perditum vero generis omnis armaturæ numerus fuit sex milium, quos ductabant Gomctius Buitronus, Martinusque Auindanius, & Rengiphus. Crescebat indies auxilium, quod ad Reginae pontem cogeatur. Sed Dux veritus, ne nostri fame, vulneribus, morbis, vigilijs, laboribusque confecti Gallorum vegetam, atque recentem multitudinem sustinere diutius non possent, cum præsentibus copijs, atque quâ maximo potest comiteatu in auxilium properat. Cuius ad

uentus & si omnibus in commune fuit iucundus, ciuibus tamen longe magis, qui Regis irati scuitiam in se, domosque suas pertimescebant. Albano tamen Duci non satis constabat fuerit ne gratus, an potius molestus. Dolebat namq; solidam sibi gloriam eripi, quam nemo cū altero quocunq; libenter patitur esse communē: quiq; animi magnitudine præcellunt, libentius se fortunæ periculis exponunt, quam rei bene gerendæ alteri participant. Itaq; sæpe Ducein Triciensem per litteras & nūcios hortatus est, ne ferret suppetias, ni accersitus sibi: satis præsidij esse, non solum ad propulsandas ex vrbe hostium oppugnationes, sed etiam ad erumpendum, atq; medio campo collatis signis configendum. Hos animos illi dabant Hispaniæ lumina, quæ in suo erant comitatu, & qui maioribus sæpe rebus non solum interfuere, sed etiam præfuerunt. Atque in primis duo fulmina belli Antonius Fonseca questor maximus, & Caucesium & Alabaiorum dominus, Ferdinandus à Vega Commendatorius maximus à Castella, nam alter à Legione Germanicatanum huic negotio interfuit. Coronary quoque Centurionum præfecti Villalbanus, & Rengiphus, quorum opera compluribus alijs in rebus fuit insignis, sibi ipsis hoc tempore non defuerunt. Sed neq; Petrus Lupides Patellanus cum gentili suo Ioanne Patellano. Ludouicus quoq; à Corduba Comarensis Marchionis filius, atque alter Ludouicus à Cauea: Petrus & Ioannes ambo à Conta cognominati:

Iacobus Rogius, atque eodem cognomento Rodericus Diaz, Petrus Manricus, & Manricus quoque Garfias Co

BELLI NAVARIENSIS.

mitis Oſſornini filius, Iacobus Merulus, Ioannis filius anis
mos atq; nomē cognomēq; aui referens. Ioānes & Garſias
vterq; à Vlloa cognominati, Comeſtabilis Nauarienſis,
Francus Bramontanus, Ioannes Carrenus, Alphoſus Car-
rillus, Petrus à Tapia, Ioannes à Caſtella, Aluarus à Luna,
Iacobus à Vera, Sanctius à Leiuā, Manuel Benauidius.
Nam quid ego Petrum Marchionem à Villafranca magni
Ducis filium inter cæteros memorem? qui per veſtigia pa-
tris incedens hoc tempore ſilebitur, atq; aliàs meritis laudi-
bus non fraudabitur. Quid alios complures eiſdem or-
dinis viros? quos infinitum erat memorare, quorum fidus
cia, nihil erat, quod magnanimus Dux ſibi non pollicere-
tur, victoriam ex hoſtibus maxime, quam præ manibus ha-
bebat. Vt cunq; tamen erat animatus agit hoſpitem lætum,
Ducemq; aduentantem longè ab oppidi portis excipit, atq;
data acceptaq; ſalute in templum miſericordiæ, quod erat ex
tra muros, quàm honorificentiffime poteſt, illum collocat.
Copias vero auxiliares eadem caſtrametari iubet, qua pau-
lo ante Germani inſederant. Hic dies, quo & Galli ſolu-
erunt obſidionem, & auxilium noſtris ſuperuenit, fuit ca-
lendarum Decembris.

QVO pacto Galli in fugam conuerſi, iterum vrbem
obſidione cingere ſimulant, deq; nuntio
per Feciales ab illis miſſo, Dux
cumq; noſtrorū reſponſo.

CAP. VIII.

POST RIDIE vero eiusdem diei Galli, qui nostris insequentil⁹ ust⁹ as fluminis pontem se in loca tutiora receperant, prima luce in camporadicib⁹ montium adiacente cohortibus ordinatis apparuerunt. Cumq; iam ab vrbe quatuor millibus passuum abessent, nostriq; putarent, illos nihil nisi de canendo receptui cogitare, de repente urbem versus redierunt, incertum qua ex causa. Sed quia trahas, plaustraq; & carros pramiserant, non erat dubium illos substitisse primum, ac deinde regressos, vt sui exercitus reliquias colligerent, atq; praecedentium impedimentorum terga redderent tutiora. Interim Dux noster non cessat Bardulos, & Vascones, Cantabrosq; exhortari per nuntios, vt vias corrumpant, atq; arborum ramis fossisque & aggeribus faciant imperuias: atq; hostes fame, ac frigore confectos ex superiori loco incesserent. Sed Galli, cum intelligerent nostros non esse numero pares ad decertandum Marte dubio, puderetq; illos huius belli principio magna pollicitos, nunc in gloriosos abiectosq; discedere, decreuerunt subsistere. Atq; vt velamen aliquod pudori praetenderent, disponunt acies, cohortesq; in ordinem redigunt, mittuntq; Feciales ad Duces nostros, qui decernendi locum, tempusq; indicant, quod ipsum fuit argumento, illos non militum numero, non animi robore, non vlla alia re, quam commeatus, victusq;

penuria ab urbis obsidione destitisse. Ad hanc Fecialium contestationem uterq; Dux alterum rogat, ut respondeat, comiterq; in collegam partes suas reijcit. Sed vicit tandem Albani Ducis urbanitas. Erat autem Dux Triciensis, cum de rebus bellicis ageretur, paulo liberior, ne dicam iactantio rem, is cum aliis multa facere, & ex more suo solitus esset arroganter dicere in expeditionis huius initio, duo potissimum illius dicteria circumferuntur. Nam cum Gallorum Rex Hispanorum paupertatem exprobrans diceret: non amplius illos in hoc bello duraturos, quam dum emendicatae stipes stipendio militum soluendo sufficerent. Hoc male falsus Rex dicebat alludens ad pecunias, quas ex sedis apostolicae indulgentiis ad belli Mauritani sumptus exigebantur. Quid, inquit, Triciensis Dux nostra refert, armis an calathis hostium ora contundamus? Calathis namq; solent mendici stipes frustaq; & quadras panis rogatas excipere. Cumq; illi rursus Albani Ducis auxilio proficiscenti Rex noster multa benigne polliceretur, sequi summisurum non solum copias commeatumq; rerum omnium, quae sunt ad bellum necessaria, sed etiam pecunias stipendio militibus persolvendo necessarias, cepit succinere carmen illud, quod est in ore omnium. Vamos nos (dixit) el mi Tio) a Paris effa ciudad. Ac si diceret, nisi militum, comeatus, stipendiaq; deficient, nulla per me mora erit, quin victor Parisios usq; perueniam. Igitur nunc libertate usus Fecialibus respondet se, non ea causa venisse, neq; id sibi a Principe, a quo mittebatur, mandatum, ut collatis signis decerneret, sed ad hoc tantum, ut obsessam urbem firmiori pra-

fidio muniret. Neq; enim, inquit, de eo nunc certamen est, vter exercitus medio in campo sit armis superior, sed ex duobus Principibus vter Nauariæ regno potiatur: in eoq; nunc victoriæ momentum consistere, vt ille victor sit, qui semel parta defenderit, possederitq;: ille victus, qui præterit hostem possessione deturbare, nec tamē (quod aggreditur) efficit. Quod si Gallis, inquit, tantum animi superest, vt velint nobiscum armis experiri, expectent aliquos dies, dū Hispanorum copiæ, quæ me sequuntur à Tergo, in vnum locū conueniant. Tunc se cum collega suo non modo in agro Pōpelonensi, sed in medys campis pugnandi copiam dauros.

Hoc per Feciales responso accepto, Galli euestigio, vt erāt in armorum procinctu, iter arripiunt, rectaq; se in patriam atq; ad suos recipiunt.

QVEMADMODVM Do. Paliza Ioannem Regem de regno recuperando diffidentem consolatur, Ducemq; nostrorum de persequendis hostibus consultatio.

CAP. IX.

REX interim Ioannes, qui vsq; in tempus illud spem metumq; inter dubius, atque animi pendēs fuerat, nunc iam, cum videret suos, atque illos maxime, quibus plurimum fidebat, et in quibus omnē dignitatis recuperandæ fiduciam collocauerat,

non solum vrbis obsidionem deferere, sed etiam sic abire,
 ac si eò nunquam essent redituri: non vt antea spem vultu
 simulans, præmens altum corde dolorem, non fortunam
 suam lamentis questibusq; incusans, sed præ nimio dolore o-
 mnem tristitiæ imaginem facie ac vultu præferebat, vrbēq;
 nunquam amplius videndam, dotalesq; agros identidem re-
 spiciens attonito similis hærebat. Quem sic affectum Gal-
 lorum Dux maximus Paliza multis exēplis ex historia, mul-
 tisq; rationibus ex communi vita depromptis consolari nite-
 batur. Sed ille tanquam ægrotus iam deploratus, ac de sa-
 lute desperans, nulla medicorum fomenta admittebat, neq;
 se aliqua ratione curari patiebatur. Nam quid faceret do-
 tali regno expoliatus, atque re male gesta patrimonio orba-
 tus? idque non tam aduersa fortuna, quam sua culpa: quippe
 qui nescierit inter duos Reges potentissimos se medium se-
 questremq; præstare, aut si non posset vtrumque, alterum
 ex illis saltem demereri. Atqui Duces nostri cū viderēt,
 hostes nihil iam nisi de reditu in patriam, domosq; suas, atq;
 diuersoria nota cogitare, quid in tali tempore facto opus es-
 set, inter se consultant. Albanus pallantes, fusos, & fame
 ac frigore confectos ad internectionem vsque persequēdos
 esse dicebat, neq; rei bene gerendæ occasionem tam certam,
 tam facilem, tam honorificam, gloriosamq; omittendam es-
 se. Tritiensi vero dissimulandam esse hostium fugam, neq;
 illis instandum, ne ex desperatione cogerentur pugnam re-
 dintegrare, vnde est notum illud carmen. Quondam etiam
 victis redit in præcordia virtus. Afferebatq; multorum

exempla, qui necessitate cōpulsi ex victis euasere victores.

Referebat præterea Pyrrhi Epirotarum Regis præceptū illud memorabile. Hostibus fugientibus non esse pertinaciter instandum. Petebat Albanus à Triciensi ex exercitu, quem vegetum recētemq; dūctabat, aliquot equitum turmas, peditumq; cohortes, quæ hostem abeuntem insequerentur, nā suas causabatur partim vigilijs, partim morbis laboribusq; confectas. At ille, cui non placebat consilium illud de insequendis hostibus, dicebat se non ea causa venisse, vt medio in campo confligeret, sed vt obsessis, atq; vltima necessitate & angustia positis opem ferret, idq; à Rege sibi in primis fuisse mandatum, atq; hunc in modum alter ab altero digressi sunt. Triciensisq; Lucronium cum suo exercitu ad Regē redit, Albanus vero in ciuitate iam quæta pacataq; permansit, quoad illam ordinaret, atq; per manus traderet, cui Rex tradendam esse decreuisset. Sed ne hostis intrepidus securusq; sic impune abiret, mittit litteras ad viros Principes, qui erant finitimi his locis, per quos Galli Germaniq; iter faciebant, hortaturque illos, vt fugientibus negotium facessant, neq; sinant illos sic quietos abire. Qui non segnius (quam imperatum est) iussa exsequuntur. Nam & Gonga dominus trecentos ducens equites agmina sequebatur, neque præ frigore ac fame consequi cessat: nam prima luce adortus partim cæsis, partim captis cum ducentis equitibus spolijsq; militaribus per medias vrbes portas viasq; publicas victor regreditur. Ex altera quoq; parte Lizari dominus cum tercentum peditibus expeditis extrema Gallorū agmina

BELLI NAVARIENSIS.

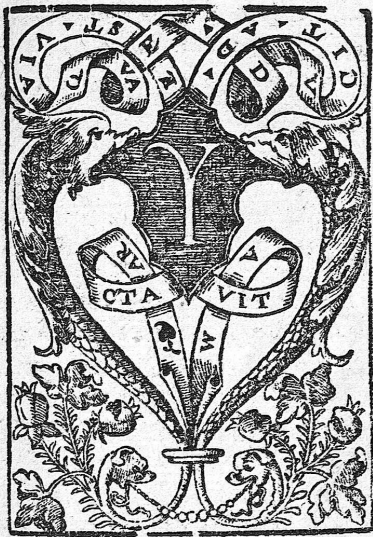
insequutus inuadit Germanos, quos machinis asseruadis Galli præfecerant. At illi cum viderent Bardulorum omnes populos in vnum coisse, impetumq; illorum nō posse sustinere, glandiari tormentis in eos dirigunt, igneq; iniecto instantes glandibus per turbant: ipsique per fumum sulphurariasque tenebras elapsi, per anfractus, sylvarumque diuerticula fugiunt. Quos vbi Barduli aufugisse intellexerunt, nam in principio subesse insidias aliquas suspicabantur, machinas inuadunt, iumentisque tenuiores reportandas imponunt, maiores vero plaustris, carrisque trahendas applicant. At non mediocri negotio in urbem aduehunt, non sine quadam triumphi specie, nam & armatorum peditū ingens multitudo præcedebat, & non minor sequebatur acclamantium vno ore: Io Triumphe. Quod gestum est idibus Decēbris, hoc est, postridie eius diei, in quo Diuæ Luciae festum celebratur.

Anno à salute Christiana Millesimo Quingentesimo duodecimo.

Belli Nauariensis finis.

APVD INCLYTAM GRA-
NATAM. ANNO. M. D. L.

Accherum quicumq; cupis cognoscere regnum.

Ex his difficilem tu tibi sune viam.

Wol. 11. 11. 11. 11.

